

RESEARCH ARTICLE / Araştırma Makalesi
<https://doi.org/10.37093/ijsi.1211445>

Hem Felaket Hem İmkân: Beckçi Bir Risk Olarak Ekolojik Kriz ve İklim Mülteciliği

İbrahim Oğulcan Erayman*

Ahmed Burak Çağlar**

Öz

Bu çalışma, Beckçi "Risk Toplumu" konseptinin, genelde ekolojik kriz özelde ise iklim mülteciliği meselelerine karşı önemli imkânlar barındıran bir teorik arka plan sağladığını gösterme amacıyla yazılmıştır. Çalışma kapsamında bu temel amaç doğrultusunda iki ana meseleye odaklanılmıştır. Bunlardan ilki olarak, Beckçi kuramsal çerçevede merkezi bir yeri olduğunu düşündüğümüz ekolojik risklerin risk toplumu kategorileri etrafında genel bir değerlendirilmesi yapılmaya çalışılmıştır. İkinci olarak ise, Beckçi çerçeveden genelde iklim krizinin, özeldeyse iklim mülteciliğinin, küresel risklere karşı ne gibi yeni imkânlar ve alanlar açabileceği sorgulanmaya çalışılmıştır. Çalışma bu ana tartışmalar etrafında, iklim krizine ve iklim mülteciliğine yönelik gelecek yıllarda iki birbirinden taban tabana zıt yaklaşımın eşanlı olarak bir arada bulunabileceği sonucuna ulaşmıştır: İlk olarak, hâlihazırda zaten dolaşımda olan yabancı düşmanı ve göç karşıtı söylem ve eylemlerin, iklim krizine bağlı yer değiştirmeler ile daha da tırmanması; ikinci olarak ise, tüm bu olumsuz tabloya rağmen iklim krizine bağlı risklerin, kozmopolit bir dayanışma ve sorumluluk atmosferini de tetikleme ihtimalinin bulunması.

Anahtar Kelimeler: risk toplumu, ekolojik kriz, iklim mülteciliği, özgürleştirici felaket, hem/hem mantığı

Cite this article: Erayman, İ. O., & Çağlar, A. B. (2023). Hem felaket hem imkân: Beckçi bir risk olarak ekolojik kriz ve iklim mülteciliği. *International Journal of Social Inquiry*, 16(1), 333–349.
<https://doi.org/10.37093/ijsi.1211445>

* Dr., Bursa, Türkiye (Sorumlu Yazar).

E-posta: ibrahim.erayman@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6687-9973>

** Doktora öğrencisi, Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset ve Sosyal Bilimler Anabilim Dalı, Bursa, Türkiye.

E-posta: ahmedburakcaglar@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1911-8135>

Article Information

Received 29 November 2022; Revised 02 June 2023; Accepted 12 June 2023; Available online 30 June 2023

Both a Catastrophe and a Possibility: Ecological Crisis and Climate Refugees as a Beckian Risk

Abstract

This paper aims to show that the Beckian idea of the "Risk Society" offers a valuable theoretical framework for tackling the ecological crisis, especially regarding climate refugees. The study centers around two primary concerns in pursuit of its primary objective. Initially, we attempted to conduct a comprehensive assessment of ecological risks within the framework of Beck's theory, with a particular focus on the risk society categories. Furthermore, the Beckian framework aims to explore the potential opportunities and areas that may arise from the climate crisis and climate refugeeism in addressing global risks. The study has found that two conflicting approaches to the climate crisis and climate refugeeism may exist simultaneously in the future. The first approach is that the already existing xenophobic and anti-immigration discourses and actions will worsen due to the displacement caused by the climate crisis. The second approach is that despite this pessimistic outlook, the risks associated with the climate crisis may lead to a sense of global solidarity and responsibility.

Keywords: risk society, ecological crisis, climate refugees, emancipatory catastrophism, both/and logic

1. Giriş

Kendi ifadesiyle "hâlâ baskın olan geçmiş karşısında, bugün henüz şekillenen geleceği gündeme getirmek" (Beck, 2011, s. 8) amacıyla olan sosyolog Ulrich Beck'in; kendisini uluslararası üne kavuşturan "Risk Toplumu: Başka Bir Modernliğe Doğru" eserinin ilk yayın tarihi olan 1986'nın, aynı zamanda dünyanın uğradığı en büyük çevresel felaketlerden biri olan Çernobil faciasının yaşandığı yıl olması ilginçtir. 2015'te vefatıyla noktalanan entelektüel kariyerini en kısa biçimde; modern toplumun başarısından doğan krizleri ve onun gayriihtiyari yan etkilerinin (Mythen & Walklate, 2016, s. 404); tam anlamıyla kavranamaz, hesaplanamaz, sigortalanamaz ama aynı zamanda da inkâr edilemez biçimde geri dönen, dönüşen ve dönüştüren koşulların aciliyetini vurgulama çabası biçiminde özetlemek pek de yanlış olmaz.¹ İklim krizi ve iklim mülteciliği de birçok açıdan, bu minvaldeki aciliyetlerin bir vechesi olarak tanımlanabilir. Bu ana çerçeve bakımından çalışmanın iki temel amacı bulunmaktadır. İlk olarak, Beck'çi kuramsal çerçevede her daim merkezi bir yeri olan çevresel risklerin aktüalize olan çıktıklarından biri, 'şekillenmiş gelecek' olarak iklim krizi ve iklim mülteciliğinin risk toplumu kategorileri etrafında genel bir değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. İklim mülteciliği, (Beck'in Risk Toplumu ve daha sonraki çalışmalarında rafine ettiği risk tanımının çeşitli özelliklerinden yola çıkarak) iklim krizinin doğrudan bir sonucu olmasına karşın, Beck'in geliştirdiği diğer tasniflerin de alanına girebilecek bir yan etki olarak anlaşılabilir. Beckçi anlamda iklim mülteciliğinin bu özelliği (endüstriyel toplumlara, ya da metodolojik ulusalcılığa has) "ya-ya da" (either/or) biçiminde tek yönlü bir ilişki mantığıyla değil, risk toplumu mantığına ait bir değerlendirilişle "hem-hem" (both/and) biçiminde anlaşılabilir daha kompleks bir ilişki tipini dikkate almayı mecbur kılmaktadır. Bu husus da bizi çalışmanın ikinci temel amacına bağlamaktadır: Beckçi çerçeveden genelde iklim krizinin, özelde iklim mülteciliğinin, küresel risklere karşı ne gibi yeni imkanlar ve alanlar açabileceğinin sorgulanması. Beck son eserlerinde, özellikle de "How Climate Change Might Save the World" adlı çalışmasında, iklim krizi gibi risklerin küresel felaketlere yol açabilecek etkilerini vurgularken aynı anda bu risklerin dönüştürücü, özgürleştirici bir yönü de olabileceğinin üzerinde durmaktadır. Beck'in risklerden, 'aşağıdan-kozmpolit bir dayanışma anı' çıkabileceğine dair vurgusundan yola çıkarak, iklim

¹ Ayrıca; Burgess vd. (2018), Beck'in klasik bir akademik pozisyondan ziyade Almanca *schriftsteller* (muharrir-essayist) olarak tanımlandığını zikreder: özellikle çevresel meselelerde halk entelektüeli (public intellectual) vazifesi ifa ettiğini belirtir (s. 2).

krizi ve iklim mülteciliği meselesinin "hem-hem" (both/and) biçiminde anlaşılabilir daha kompleks bir ilişki tipinin yansıması olarak yorumlanabileceği kanaatindeyiz.

Çalışmanın yukarıda özetlenmeye çalışılan genel amaçları doğrultusunda, ilk olarak genel anlamıyla risk toplumunun 'ne'liği açılmaya çalışılacak, akabindeyse Beck'in kuramında risk kavramının tanımsal evrimi ve dönüşümlerine odaklanılacaktır. Beckçi risk, felaket, risk toplumu ve küresel risk toplumu gibi önemli kavramlar, birbirleriyle ilişki içerisinde açıldıktan sonra, küresel iklim krizi riski ve bu riskin en görünür veçhelerinden biri olan iklim mültecileri mercek altına alınacaktır. Nihayetinde, iklim krizinin nasıl hem bir küresel felaket ihtimali hem de bir imkân (ayrıca sosyal katarsis, küresel dayanışma ve kozmopolit sorumluluk gibi gayriihtiyari yan etkilerin de müsebbibi) olarak değerlendirilebilme ihtimali üzerinde durulacaktır.

2. Kavramsal Çerçeve: Risk, Risk Toplumu ve Dünya Risk Toplumu

Risk çok eski bir kavramdır ve her zaman insan deneyiminin bir parçası olmuştur. Temel anlamıyla risk, kötü bir şey olma ihtimali, tehlike tehdidi veya zarara maruz kalma olasılığıdır (Cutter, 2018, s. 8). Bu bakımdan, Ulrich Beck, 'risk toplumu' kavramsallaştırmasını ortaya koymadan önce de risk kavramının toplumsal hayatta oldukça kritik bir yeri ve geniş bir kullanım alanı vardı. Bununla birlikte, çağımızın çevresel değişimlerinin etkilerinin, uzun vadeli biyo-fiziksel güvenliğe eşi görülmemiş tehditler oluşturduğu artık yaygın olarak kabul edilmektedir. Bu yeni tehditlerin birikimli etkisi, geçmişin endüstriyel risklerinin mekânsal, sosyal ve zamansal sınırlarını aşmaktadır (Gandy, 1999, s. 60). On dokuzuncu yüzyıl çevresel düzenleme kökenlerinden miras alınan basit neden-sonuç varsayımları ve bireysel külfet paylaşımı, çağdaş risklerin ölçeği ve karmaşıklığı tarafından boğulmuştur. Çevreye salınan on binlerce kimyasalın sinerjik etkileri, herhangi bir basit nedensellik ve sorumluluk anlayışını baltalayarak, yerleşik bilimsel ve politik söylemin kapsamının ötesinde radikal bir belirsizliği ortaya çıkarmaktadır. Sonuç olarak, Gandy'ye göre, sosyal kurumlarımız ve özellikle modern devletin düzenleyici kurumları, bu eşi görülmemiş çevresel risk artışıyla başa çıkmak için artık uygun değildir (1999, s. 61). Beckçi risk toplumu yaklaşımı, tam da böylesi bir eksikliğin yarattığı etkilere dikkati çeker ve küresel risklere karşı hareket kabiliyeti kazanmış bir uluslararası topluma çağırır.

Klasik modernitenin mevcut sosyolojik kavramlarının ve teorik araçlarının, bilimsel risklerin ve teknolojik tehlikelerin egemen olduğu bir toplumu anlamak ve araştırmak için artık geçerli olmadığı inancına dayanarak Beck, çağdaş toplumun dinamiklerini kavramak için alternatif bir sosyolojik perspektif ortaya koymuştur (Ekberg, 2007, s. 344). Elbette, risk kavramının bu uzun geçmişi dolayısıyla farklı telakkilerine ve analitik kullanımlarına rastlamak mümkündür. Bernstein için bu farklı telakkiler kabaca 4 dönemde özetlenebilir: i) 13. yüzyıla kadar süren ve kabaca "kadir-i mutlak"ın tecellisi biçiminde risk, ii) 13. ve 18.yüzyıllar arası Rönesans ve Reform sonrasında riskin "hesaplanabilir" bir olasılıksal kavram olarak telakkisi ve 17. yüzyılda ticari sigorta mefhumunun ortaya çıkışı, iii) 18. yüzyılda Bernoulli'nin kişisel risk alımı konusundaki tezleri ve faydacılıkla ilişkisinden beslenen ve kişisel marjinal fayda değerlendirmesini kapsayan bir biçimi ve son olarak, iv) Knight'in risk (hesaplanabilir olasılık) ve belirsizlik (hesaplanamaz olasılık) kavramları arasında 1921'de yaptığı ayırım etrafında şekillenen modern dönem (aktaran Rasborg, 2020, ss. 315-318). Bu çerçeveden baktığımızda kuşkusuz çağımızdaki ayırt edici değişim ve dönüşümleri açıklamak için 'risk' kavramını merkeze alan tek kişi Beck değildir. Anthony Giddens ve Niklas Luhmann gibi sosyologlar, Mary Douglas gibi kültürel antropologlar ve Paul Slovic gibi psikologlar, farklı teorik perspektiflerden tartışarak, yirminci yüzyılın ikinci

yarısından bu yana meydana gelen önemli sosyal, politik ve kültürel dönüşümlerin, 'risk' kavramı etrafında tartışılabileceğini göstermişlerdir (Mayer, 2016, s. 495). Beck'in yaklaşımı ise, tarih itibarıyla "riskin 'sosyal inşasına' vurgu yapan kültürel-teorik" bir dönüşüm dönemini işaret etmektedir (Rasborg, 2020, ss. 319-320). Beck'in önemi, bu anlamda risk kavramının tanımsal sınırlarını daraltması biçiminde değil, aksine bu kavramın sınırlarını -kimilerine göre bulanıklaştıracak biçimde- genişletmesinden ileri gelir. Bu bakış açısı tüm diğer potansiyel muğlaklık eleştirilerine² karşın, bir yandan da risk kavramının toplumsal örgütlenme, algılanma ve sahnelenme biçimleriyle de ilişkisini göstermesi bakımından önemlidir. Yıllar içinde dünya risk toplumu modeline kadar genişlettiği -ve "inşacı realizm" (constructivist realism) olarak adlandırdığı pozisyonuyla (aktaran Rasborg, 2020, s. 323)- Beck'in modeli, kimi yazarlara göre, bugüne kadar bu bağlamda geliştirilen en iyi bilinen sosyolojik kavram haline gelmiştir (Mayer, 2016, s. 497).

Beck, riskin kendi içinde modernitenin evrensel bir özelliği olduğunu vurgular. Beck'e göre, risk toplumunun anahtarı olan, yalnızca teknolojik değişime bir yanıt olarak risk üretimi değildir. Aksine, risk toplumu, riskin sosyal ilişkileri içinde ortaya çıkan iki yeni özellik nedeniyle ayrı bir tarihsel çağ oluşturmaktadır: Genel olarak toplum içinde risklerin bireyselleştirilmesi ve kabul edilebilir riski belirleme hakkının bilimsel uzmanlar tarafından tekelleştirilmesi (Cooper & Bulmer, 2012, ss. 246-247). Cohen ise Beck'in kavramsallaştırdığı günümüzün risk toplumunun tehditlerinin üç nedenden dolayı daha önceki dönemlerde var olan tehditlerden temelde farklı olduğunu ifade etmektedir: (1) doğrudan insanın duyuşsal algısı ile tespit edilemez oluşları; (2) nesilleri aşma yeteneğine sahip olmaları ve (3) mağdurları tazmin etmek için mevcut mekanizmaların kapasitesini aşmaları (Cohen, 1997, s. 107). Risk toplumunun, hangi açılardan daha önceki dönemdeki risklerden farklılaştığına yönelik bu açıklamalardan sonra genelde risk toplumunun 'ne'liğine, özelde ise Beckçi risk toplumu kavramsallaştırmasının kendi içinde geçirdiği dönüşümlere odaklanmak istiyoruz.

Beck'in Risk Toplumu kavramı da kökeni itibarıyla risk kavramının bu farklılaşan doğasından yola çıkarak, onu öncelikle bir modernleşme tartışması olarak çerçevelemiştir. Ancak dışsal bir tehdit kavramından farklı olarak Risk Toplumu'nun; geleneksel anlamda güvenlikçilikten başka bir potansiyel yaşam tarzını imlediği gibi bir izlek içerdiği de söylenebilir (Sørensen & Christiansen, 2013, s. 69). Beck de sonraki çalışmalarında bu izleği takip eder. Orijinal olarak modern ulus devletlerin konvansiyonel yöntemleriyle kapsayamadığı, öngöremediği, önleyemediği durumları işaret eden risk tanımının küresel vurgularının artmasıyla; sahnelenışı, anlatılanışı, tecrübe edilişi ve nihayet bireylerin bilişsel şemasını dönüştürecek biçimde 'beklenen felaket' (anticipated catastrophe) haline gelişini kapsayacak biçimde risk tanımının genişlediğinden söz etmek mümkündür (Beck, 2009, ss. 9-12). Beck açısından bu rötuş hem 11 Eylül sonrası dünyada uluslararası terörizmi de risk kategorisi altına sokmasına imkân sağlamış (Rasborg, 2018, s. 161), hem de bu risklerin geleneksel kültürel sınırları bulandıran yan etkilerine dikkat çekerek, bu tür konuların değerlendirilmesinde metodolojik kozmopolitan bir çerçevenin ihtiyacına dair teşhisini temellendirmiştir (Beck, 2009, ss. 162-165). Bu küçük analitik rota düzeltimi iklim mülteciliği açısından özellikle önem taşımaktadır. Zira orijinal metindeki "risklerin yeni çıkar karşıtlıkları kurma" (Beck, 2011, s. 68) referansını, ulus-devletlerin geleneksel çözüm bulma yöntemlerinin yeni komplikasyonlar yaratabileceği ile birlikte düşünmeye kapı açar. Risklerin mutlak eşitlikçi biçimdeki tanımına "kültürel sınırları bulanıklaştırdığı" biçimindeki bu rötuş, aynı zamanda geleneksel kurumların dışındaki siyaset biçimlerinin mevcut olanlarla çekişmeli ilişkisini de sorgulamaya kapı açmaktadır. Nihayetinde bu yönelim; son makalesinde Beck'in 'özgürleştirici felaketçilik' (emancipatory catastrophism) olarak tanımladığı ve özellikle

² Beck'in orijinal risk tanımının kullanılabilirlik açısından eleştirel bir değerlendirmesi için bkz. Ekberg, 2007.

iklim krizinin geleneksel telâkkilerinden farklı olarak 'özgürleştirici' olma ihtimaline de referans veren bir pozisyona varmasını sağlamıştır (Rasborg, 2021, s.170).

Öncelikle belirtmek gerekir ki, her ne kadar en geniş teorik çerçevesi olsa dahi, Beck'in çevresel krizlere ve hatta risklere dair tüm tezlerini 'Risk Toplumu' (ya da salt Endüstriyel Modernleşmeden farkı anlamındaki İkinci Modernleşme) teorisine sıkıştırmak mümkün değildir.³ Beck'in Risk Toplumu teorisini tartışmak da çalışmanın kapsamını aşmaktadır. Kaldı ki, 'orijinal' Risk Toplumu ve Refleksif Modernleşme bağlamında incelemeler bakımından da doygun bir literatür olduğu söylenebilir.⁴ Bu açıdan biz öncelikle, Risk Toplumu'nun (Beck, 2011 [1986]) 'Dünya Risk Toplumu' (Beck, 2009 [2007]) olarak rafinasyonunda Beck'in orijinal risk tanımını nasıl yenilediği üzerine yoğunlaşacağız.

Beck'in orijinal risk konsepti öncelikle modernizmin yetersizliğinden değil tam aksine zaferinden neşet eder. Bu anlamda orijinal risk konsepti insan yapımıdır ve dolayısıyla "imal edilmiş belirsizlikler" (Beck, 2011, s.356) "kendi başarımız karşısında bize korkutucu biçimde geri dönen öngörülmedik yan etkiler" (Sørensen & Christiansen, 2013, s. 9; Rasborg, 2021, s. 28) olarak anlaşılır. Dolayısıyla riskler bir yandan sanayi-öncesi ya da sanayi toplumunda var olan tehditlerden yapısal olarak farklıdır. Diğer bir yandan ise (risklerle sarılan toplumu İkinci Modernleşme ya da Refleksif⁵ Modernleşmeye mecbur bırakacak bir eşik olarak) artık endüstriyel-teknolojik zaferlerin insanlığın tümünün bekasını tehdit eder potansiyellerini açığa çıkardığı için, modernleşmenin kendi üstüne düşünmesi gerekliliğini ortaya seren bir 'Meksika açmazı'dır. Bu anlamda Beck için risk, Sanayi öncesi toplumlarda olduğu gibi, toplumsal sistem dışı olduğundan kaynağı kutsal olan doğal tehditler değildir. Beck'in risk tanımı benzer şekilde Sanayi toplumunun 'bilimsel' olarak hesaplayabildiği, uzmanların öngörebildiği ve dolayısıyla 'sigortalayabildiği', kısacası gerçekleştiği takdirde (öngörmediği veya önlemediği iddiasıyla) sorumluluğu çeşitli sosyal birimlere paylaştırılabilir 'tehlikeler' (hazards) de değildir (Rasborg, 2018, s. 159; Sørensen & Christiansen, 2013, s. 16). Örneğin bir potansiyel nükleer kaza riskinin yapısal kaynağı bu anlamda kaza raporlarının veya bireysel sorumluların tespitinden ziyade, bu ve pek çok çevresel riskin temelde insan yaşamının yaşadığı habitatı yok edebilecek güçlere giderek daha bağımlı hale gelmesiyle; dolayısıyla da bu bağımlılığın kendisine geri dönen öngöremediğimiz (bu sebebinden ötürü de teknik açıdan deterministik olarak öngöremeyeceğimiz) yan etkileriyle ilgili bir sorundur. Bir başka deyişle felaketin geleceğini öngörebiliriz, kaçınabiliriz, felaket gerçekleştiğinde o olay üzerinden bireysel sorumluluk alanlarının tespitini de yapabiliriz; ancak son tahlilde bireylerin gündelik hayatlarında tek

³ Örneğin Selchow için Beck, çoğunlukla sıkıştırıldığı haliyle "bir risk teorisyeni, Risk Toplumu tezi ise esasında bir risk teorisi" değildir: Risk kavramının "sorgulanması ve dekonstrüksiyonu"; bireyselleşme (individualization) ve kozmopolitizasyon (cosmopolitization) kavramlarıyla iç içe geçmiş biçimde, Beck'in tüm sosyal teorisinin yalnızca bir parçasıdır (Selchow, 2016, s. 370). Bazılarına göre ise, Risk Toplumu tezi risk kavramına uzaklığı itibarıyla, aslında günümüz toplumlarının bilinmezlik problemlerine odaklanan, özünde bir "bilinmezlik toplumu" tezidir (Gross, 2016, s. 387). Rasborg'a göre ise Beck'in sosyolojisi 4 temel aşamada sınıflandırılabilir: i) orijinal formülasyonu Risk Toplumu ya da Refleksif Modernizasyon, ii) Risk toplumu teorisinin, Dünya Risk Toplumu teorisi olacak biçimde evrimi, iii) Beck'in kozmopolitan dönemi iv) özgürleştirici felaketçilik ve "global hayali risk cemaatlerinin" (global imagined risk communities) temellerini oluşturduğu "Metamorfoz" teorisinin taslağı (Rasborg, 2021, s. 8, 2018, ss. 158-159). Sørensen ve Christiansen için de Risk Toplumu'nun Dünya Risk Toplumu olacak biçimde gözlenebilir bir gelişimi söz konusuysa (2013, s.76) Mythen ve Walklate ise için ise kozmopolitizasyon ve vefatından sonra yayınlanan eserindeki metamorfoz konseptleri, Beck'in yeni teorik alanını işaret etmektedir (Mythen & Walklate, 2016, s. 410). Bu çalışmada; Beckçi düşüncede Mythen'in işaret ettiği süreklilikleri dikkate alan, ancak temelde Rasborg'cu bir dönüşüm yaklaşımını makul bulmaktayız.

⁴ Öncelikli olarak önemli Beck yorumcularından Mythen (2004), Sørensen (2013), Rasborg (2021); Türkçe derlemeler açısından ise Çuhacı (2007) ve Esgin (2013) gösterilebilir.

⁵ Düşünümsel (Çuhacı, 2007) ya da Dönüşlü (Beck, 2011) çevirileri de mevcuttur. Bu çeviriler her ne kadar Beck'in İkinci Modernleşme tezinin kendi üstüne düşünen karakterini yansıtmada önemli olsa da; biz bu çalışmada risklerin gayriihtiyari yan etkiler (unintended side-effect- Nebelfolgen) referansının özgürleştirici felaketçilik örneğindeki literal anlamda "refleksif" (Rasborg, 2018, s. 160) karakterine de vurgu yapmak istediğimizden, bu biçimde kullanmayı tercih ettik.

başlarınayken karşı karşıya kaldıkları şey, yapısal bakımdan sürekli bir risk halidir. Risk toplumu, bu tanımlardan kaçan, sürekli bir güvensizlik halini imleyen yeni risklerin oluşturduğu toplumdur.

Bu özelliklerinden ötürü, risklerle dolu dünyada yaşamak sanayi toplumu düşünüşünün ve kurumlarının kapsayamadığı, modernleşmenin kendi üzerine düşünümüne zorlayan, kendi başarısıyla yüzleşmeyi mecbur kılan bir biçimde resmedilmiştir. Bu anlamda Beck'in orijinal riskleri öncelikli olarak teknolojik ilerlemenin bir sonucu olan ve küresel nitelikte görünen risklerdir. Bu anlamda klasik tipolojisinde en çok zikrettiği üç tip risk de nükleer felaketler, iklim değişikliği ve genetik mühendisliğe bağlı potansiyel tehlikelerdir (Sørensen & Christiansen, 2013, s. 13). Bumerang etkisi itibariyle onu üretenlerden kaçamayacağı için de, her ne kadar eşitsiz olabileceği öngörülse de, kendi formülü itibariyle "Yoksulluk hiyerarşiktir ancak kirli hava tabakası demokratiktir"; dolayısıyla riskler, onlardan etkilenen kişiler bazında eşitleyici bir etki yaratmaktadır (Beck, 2011, s. 49). Bu bakımlardan Risk Toplumu, temelde gayriihtiyari -niyet edilmemiş- yan etkilerin (unintended side-effects) egemen olduğu dünyadaki bir modernleşme problemi olarak resmedilmiştir.

2007 tarihli "World at Risk" ise, Beck'in 11 Eylül sonrası Risk Toplumu kuramının küresel motiflerini daha belirginleştirdiği bir dönemi işaret eder. Öyle ki, Beck bu dönemden sonra çıkardığı üç eseri "Kozmopolitanizm üçlemesi" olarak adlandırır (Rasborg, 2021, s. 149). Beck bu dönemde orijinal Risk Toplumu ve daha sonrasındaki eserlerinde işaret ettiği bu farklılaşmış risk tanımından yola çıkar. İnsanların artık Risk toplumu öncesi dönemlerdeki gibi "ait olunan toplumsal sınıf ya da gruplara dayanarak üstesinden gelinen tehditler ve karşılaşılan belirsizlikler", günümüz riskleri karşısındaki bireyi tarif etmez. Öyle ki bu bireyler zikredilen riskleri "giderek tekil şahıs tarafından algılamak ve yorumlamak" durumunda kalmaktadır (Beck, 2013, s. 37). Bu anlamda Beck de global risklerle dolu bir dünyada yaşamının kendine has tarafları üzerinde durmaktadır. Bunlardan en önemlisi de, Batı'da reel bir tehdit olarak ufukta beliren küresel terörün bir risk olarak Beck'in teorik düzlemine dahil edilme çabasıdır. Beck bunun için öncelikle risk tasnifinde genel bir ayrıma gider. Artık Dünya Risk Toplumu olarak tanımladığı entitenin karşısında üç temel global risk tanımlar: Küresel finans krizleri, çevresel felaketler ve küresel terör. Bu tasnifte, Beck de ilk defa karşımıza çıkan bir ayrım dikkati çekmektedir. Buna göre, çevresel felaketler ve küresel finans krizleri, çıktıkları temelinde, bilinçsiz-niyetsiz (unintended), yan etkisel niteliklerini sürdürmektedir, ancak küresel terör kategorisi Beck için bilinçli-niyetli bir risk olarak tanımlanmaktadır (Beck, 2009, ss. 13-14). Dolayısıyla artık Beck'te risklerin gayriihtiyari yan etkiler biçimindeki niteliğini salt dışsal olarak değil, onların reel ve sosyolojik sonuçları itibariyle de değerlendirme kaygısı görmekteyiz. Bu tasnifte ilk iki kategori -tıpkı orijinal formülasyondaki gibi- niyetsiz (unintended) krizlerdir, üçüncüsü olan küresel terör ise bilinçli-niyetli (intended) riskler olarak tanımlanmaktadır (Beck, 2009, ss. 13-14).

Beck bu minvalde eski risk tanımında da bir rafinyasyona gider ve riskler ile felaketler konusunda bir ayrım yapar. Ona göre, risk felaket değildir; felaketin 'beklentisi'dir (anticipation). Riskler henüz gerçekleşmemiş ihtimallerle ilgilenir; dolayısıyla gerçekleşmiş bir felaket mekânsal ve sosyal olarak belirlenmiş iken, "riskler bizi daima tehdit eden, *olabilecek* hadiselerdir" (Beck, 2009, s. 9) Unutmamak gerekir ki, bu beklentinin kendisi de orijinal risk kavramının tezlerinden beslenir. Yani, "risk kategorisi iyi ve kötü, gerçek ve yalan, bilme ve bilmeme arasındaki net ayrımın ötesinde" bir dünya öngördüğü için, esasında bilgi ve bilgisizliğin bir araya karıştığı, "teknik anlamda ne bilmediğimizi bilmemizi zorlaştıran bir olasılık amalgamı yaratır" (Beck, 2009, s. 5). Risk Toplumu şartları bir felaketi 'öngörme' imkânı tanımadığından, bu beklenti medyanın, karar alıcıların, ya da bireylerin anlatsal motifleriyle

sarmalanmış, hem spekülâtif bir potansiyel, hem de kültürel algılayışlardaki farklılıkları masaya getiren bir yorumu mümkün kılmıştır. Dolayısıyla risk 'gerçekleşen felaket' de değildir, bir anlamda anlatsal olarak sahnelenmek suretiyle gerçekleşmektedir: "küresel risk, küresel riskin sahnelenmesi yoluyla realize olur" (Beck, 2009, s. 10). Bununla birlikte, riski var kılan da, sahnelenmesi ve gerçekleşerek felakete dönüşmesi arasındaki boşluktur (Rasborg, 2018, s. 161). Bu anlamda artık riskler, yalnızca sebepleri veya çıktıları olan yapısal çelişkileri açısından değil, onların analitik olarak çerçevesi, anlatsal sunumu ve dolayısıyla bilişsel anlamdaki dönüştürücülüğü itibarıyla da değerlendirilmektedir. Bu bakımdan artık riskler, yalnızca kendilerini ortaya çıkaran veya onların ortaya çıkardığı yapısal çelişkileri değil, onların analitik olarak çerçevesi, anlatsal sunumu ve dolayısıyla bilişsel anlamdaki dönüştürücülüğü itibarıyla da değerlendirilmektedir. Bu durum, Risk Toplumunun Sanayi toplumlarına endekslî merceğini de genişletir. Zira sahnelenen bu yeni risk tanımı Dünya Risk Toplumu'nda kültürel sınırları da bulanıklaştırmaktadır.

Beck'in risklerle dolu bir dünyada yaşam pratiklerine odaklandığından bahsetmiştik. Riskin bir "felaket" olarak aktüalize olması ise, (tıpkı 11 Eylül sonrası olduğu gibi) "potansiyel olarak herkes için bir ölüm- kalım meselesi" biçimindeki politik algılanışını besler (Beck, 2009, s. 74). Böylece bir yandan geçmiş felaketlerden beslenen farklı risk perspektiflerinden oluşmuş yeni riskler doğmakta, bir yandan ise bu tecrübenin çıplak şoku global bir zorlama yaratmaktadır. Öyle ki Beck'in küresel risk algılamalarının üç temel özelliği olarak belirttiği mahalsizleşme, hesaplanamazlık ve telafi edilemezlik, insanları yalnızca ekolojik hassasiyet itibarıyla değil, çok daha derin bir beka kaygısıyla yüzleştirmektedir. Hesaplanamazlık, küresel tehditlerin prensipte hesaplanamaz oluşuna vurgu yaparken; mahalsizleşme risklerin etki alanının tek bir coğrafi bölgeyle sınırlı kalmayışını imlemektedir (Beck, 2011, s. 357). Telafi edilemezlik ise, risklerin felakete dönmesi halinde prensipte geriye çevrilemez sonuçlar doğuracağı tezidir: "İklim geri çevrilemez şekilde değişirse, insan genetiğindeki ilerleme insan varlığına geri döndürülemez müdahalelerde bulunursa, terörist grupların elinde zaten kitle imha silahları varsa, işte o zaman çok geç kalınmış demektir.". Bu yüzden bir beklenti paketiyle sarılan felaket olarak küresel risk, toplumu bu telafi edilemezlik karşısında 'önleme' fikrinin esareti altına alır (Beck, 2011, s. 358). Öte yandan bu önleme fikri bir yandan riskin kültürel algılamalarına ve sahnelenmesine de bağlı işler, zira felaket haline atfedilen kayıp ihtimali, kültürel algılamalara bağımlıdır: dolayısıyla farklı 'risk kültürlerinden' bahsetmeyi de mümkün kılar (Beck, 2009, s. 70). Yani deprem ve tsunami gibi eski felaketler, iklim değişikliği, finansal krizler ve uluslararası terörizm gibi yeni risklerle üst-üste binmekte (overlap) ve yeni, hesaplanamaz ve öngörülemez durumlar yaratmaktadır (Beck, 2009, s. 19). Dolayısıyla Bumerang etkisi gibi "kaynağa geri-dönüşü" (Beck, 2011, s. 50) itibarıyla tanımlanan yan etkiler, özellikleri itibarıyla artık risklerin anlatsal sahnelenmesini ve yeni felaket anlatılarının eski karşıtlıkları pekiştirecek biçimdeki kullanımlarını da içeren, çeşitli katmanlardaki kompleks etkileşimlerini de hesaba katmayı gerektirmektedir.

Beck için esasında bu küçük bir rota düzeltimidir. Risk Toplumu'nun giriştiği çabanın daha da derinleştirilmesinden ibarettir. Nihayetinde Risk Toplumu'nda da risklerin yeni çıkar çatışmaları, ilişki tipleri ve yeni sosyal birimler yaratma potansiyelinden bahsedilmektedir (Beck, 2011, ss. 67-68). Ancak bizce, Dünya Risk Toplumu tezi, Beckçi risk kavrayışına içkin birtakım özelliklerin, bu rafineylemeyle çok daha görünür kılındığı üzerinedir. Artık birçok gayriihtiyari yan-etkinin çiftdeğerli (ambivalent) karakteri daha keskin vurgulanmaktadır. İklim değişikliği gibi küresel riskler bir yandan ulusal refleksi keskinleştirmekte, bir yandan da kozmopolit farkındalığa zorlamaktadır. Rasborg bu anlamda Beck'in kozmopolitan dönemecini de buraya yerleştirir (Rasborg, 2018, s. 158). Bunu niyetli küresel risk ayırımında bile görmek mümkündür. Beck bir yandan iklim krizini niyetli olmayan bir risk olarak tanımlarken, bir yandan da riskin

sahnelenmesinin önemine dikkat çekmekte ve en önemli örnek olarak iklim krizinin sahnelenişini, tabir caizse niyetli sunumunu göstermektedir. İklim krizi bir yandan deniz seviyesi gibi daha önce hiç aşına olmadığımız bir sosyal sınır oluşturarak sınıf, ulus gibi sınır kavramlarından farklılığı yeni bağlanımları, ortaklıkları ve çatışmaları mecbur kılmakta (Beck, 2015, s. 76), bir yandan ise sunumu itibariyle mevcut ulusal-uluslararası politikaların meşrulaştırılması amacına hizmet etmektedir (Rasborg, 2021, s. 169).

Bu eşanlı vurguları anlamlandırabilmek için, yine Beck'in magnum opus'una dönmekteyiz. Küresel risk anlatısı ironik bir anlatıdır; bildiklerimizin daha çok bilmememize, zaferimizin felaketimize ihtimal doğurduğu bir Frankenstein hikâyesini içeriğinde barındırmaktadır (Çuhacı, 2007, ss. 151-152). Bunu Beck'in orijinal tanımında da görmek mümkündür. Öyle ki, Sanayi Toplumu insanı 'açım' demekte iken, Risk Toplumu insanı 'Korkuyorum' cümlesiyle tanımlanmaktadır (aktaran Sørensen & Christiansen, 2013, s. 20). Ancak esasında Beck, risk kavramının dünyayı şekillendirdiği andan itibaren giderek epistemolojik/metodolojik bir farkın da belirginleştiğini belirtir. Sanayi Toplumu ya-ya da (either-or)'nın mantığıyla dünyayı algılayarak, Risk Toplumu için bu mantık hem-hem (both-and)'dir (Beck, 2013, s. 12). Beckci konseptler açısından bakıldığında bu durum kendisinin de bir hem-hem bakışı seçmek yoluyla "kendi kendini yok etmek ve yeni bir başlangıç kapasitesi olarak birbiriyle çelişiyormuş gibi görünen iki pozisyonu bir arada düşünme çabasıdır" (Beck, 2009, s. 49). Zira sürekli öngörülemeyen yan etkilerin dünyasında normatif pozisyonumuz da lineer-şematik değil, ağ tipi bir algılayışla tanımlanmaktadır.⁶ Dolayısıyla Sanayi Toplumu malların/iyilerin (goods) dağıtımırken, Risk toplumu ise risklerin (bads) dağıtımıdır. Rasborg Beck'in bu kelime oyununu son eserlerine genişleterek şu şekilde yorumlar: orijinal Risk Toplumu tezi temelde iyinin içindeki kötüye (bads of the goods) odaklanırken; Küresel Risk Toplumunun mecbur bıraktığı kozmopolitizasyon ve küresel tehditler karşısında insanın konumuna dair düşünceleri Beck için son makalesinde kötünün içindeki iyiye (goods of the bads) yüzünü çevirdiği biçimde okunmaktadır (Rasborg, 2018). Mythen ve Walklate de Beck için "kötülerin pozitif yan etkileri"ne, "kamusal iyilikler üretme potansiyeline" (Beck, 2015, s. 75) odaklandığında hemfikirdir (Mythen & Walklate, 2016, s. 412). Rasborg için özgürleştirici felaketçilik (emancipatory catastrophism) kavramı, bunun en müşahhas örneğidir. İleride buraya, iklim krizinin nasıl yeni imkân ve fırsatlar yaratma potansiyeli bulunduğu vurgusuyla yeniden döneceğiz. Ancak öncesinde, çalışmamızın bir diğer ana hattını oluşturan iklim krizi ve iklim mülteciliği meselesini açımlayıp, hemen akabinde iklim mülteciliği meselesini risk toplumunun kategorileriyle birlikte yeniden değerlendirmenin yaratacağı imkânlara odaklanacağız.

3. Küresel İklim Değişikliği ve Bu Değişikliğin İlk Kurbanları Olarak İklim Mültecileri

İklim krizi; insanlık, çevre ve gezegenimizde yaşayan tüm hayvan ve bitkiler için en önemli riski oluşturmaktadır. 2014 yılında, Hükümetler Arası İklim Değişikliği Paneli (IPCC), küresel ısınmanın tartışılmaz biçimde insanlığın önünde duran en ciddi tehditlerinden biri olduğunu ortaya koymuştur (Stanley, 2021, s. 1). Ayrıca, 2013 IPCC raporu mevcut küresel ısınmanın antropojenik nedenleri olduğuna dair genel kaniyi destekleyici çok kuvvetli deliller sunmuştur. İnsan kaynaklı böylesi bir küresel ısınma, kutuplardaki buzulların erimesine, okyanusların

⁶ Beck'in bu pozisyonunu risk kavramının sigortalanamazlığı konusunda kendisine alan literatürünün ampirik verilerine uyumsuzluk yönündeki eleştirilere cevabında da görmekteyiz: "Hatam sigortalabilirlik ve sigortalanamazlık arasında yarı-ontolojik bir sınırı çok keskin çekmiş olmamdadır... Dolayısıyla sigortacılık alanı açısından 'hem sigortalabilir hem de sigortalanamaz' olan spesifik formlar ışığında vaka çalışmasını yeniden değerlendirmemiz gerekmektedir." (Beck, 2009, s.136).

asitlenmesine, aşırı hava olaylarının artmasına ve yalnızca insanların değil, diğer türlerin de büyük ölçekli göçlere zorlanmasına yol açacaktır. Böylesi ekolojik değişimler açık bir şekilde, yerleşik ekonomik, sosyal, politik ve kültürel düzenlerin dramatik dönüşümlerine de kapı açmaktadır (Mayer, 2016, s. 504). Öyle ki, iklim değişikliğinin, sosyo-ekonomik yaşamın tüm boyutlarında kendini hissettirmesi ve hemen her politika alanını etkilemesi, onun bir "kriz" olarak da nitelenmesini oldukça doğal kılmaktadır. Örneğin, dünya nüfusunun önemli bir kısmı an itibarıyla kentlerde yaşamaktadır ve kentler de, "iklim değişikliğinin özgün sosyo-ekonomik ve çevresel koşulları nedeniyle iklim değişikliğinin etkilerini en fazla hissedecek yerler" olarak görülmektedir (Kaya, 2018, ss. 221-222). İklim değişikliğinin, global ekonomiyi de ciddi şekilde sarsacağı aşikardır. İsviçre Sigorta Enstitüsü'nce (Swiss Re Institute, 2021) hazırlanan çalışmanın sonuçlarına göre, "küresel GSYİH'nın, iklim değişikliği olmayan (küresel sıcaklıklardaki değişiklik 0 °C) bir dünyaya göre %11-14 daha az olacağı" hesaplanmıştır. Ayrıca iklim değişikliğinin yan ekonomik külfetlerinden de söz etmek mümkündür. İklim değişikliği yalnızca doğrudan etkileriyle global ekonomiyi sarsmamakta, ilaveten kendisinin etkilerini kontrol etme girişimleri, "düşük karbonlu bir ekonomiye geçerken varlık değerlerinde büyük değişimler ve iş yapmanın daha yüksek maliyetlerde gerçekleşmesi" gibi durumlarla da global ekonomik sistemi zorlamaktadır (Türkeş, 2022, s. 37). İklim değişikliği politik ajandanın da birincil gündemlerinden biri haline gelmiş, bununla birlikte bilimsel olarak iklim değişikliğinin olumsuz etkileri üzerine uzlaşma olmasına rağmen, bu değişikliğe uyumlu bir dünya için bağlayıcı değişiklikler tam olarak hayata geçirilememiştir. Bilimsel uzlaşmaya rağmen, iklim değişikliğinin etkilerinin daha az somut ve görünür olması, farklı ulusal çıkarların devreye girmesi, iklim değişikliğini önleyici mekanizmaların maliyeti gibi pek çok etkenle birlikte politika yapıcılar, iklim değişikliğine uyumlu karar ve gündemleri geri plana atabilmektedir (Doğan vd., 2020, ss. 1472-1478).

Yukarıdaki çerçeveyi dikkate alarak, iklim değişikliğinin krize evrilen küresel riskleri, gelecek nesiller de dahil olmak üzere herkesi etkilemektedir. Ancak bu 'risk'in toplum içindeki dağılımı, etkileri ve onlardan korunma araçları bakımından bir eşitlikten söz etmek mümkün değildir (Cutter, 2018, s. 88). Küçük ada devletleri⁷, bu durumun en müşahhas örneklerinden birini teşkil eder (Stanley, 2021, ss. 1-2). Ayrıca, iklim değişikliklerinden etkilenenlerin genellikle yoksul gruplar olduğunu söylemek mümkündür çünkü bu gruplar, iklim değişikliklerinin etkilerine karşı önlem alacak ekonomik kaynaklardan mahrumdur. Örneğin küresel iklim değişikliğine bağlı herhangi bir çevresel felaketle yüzleşmek durumunda kalıp, yaşam alanları ağır hasarlar aldığında bu grupların yaşam alanlarını yeniden onarmak ya da oluşturmak gibi bir seçeneği çoğu durumda olmamaktadır. Tam bu anda bu insanlar için elde olan tek seçenek, -zorlayıcı koşullar altında- yer değiştirmektir (Rasmussen vd., 2014, s. 11). Böylelikle, küresel iklim değişikliği üzerinde neredeyse hiç payı olmayan, küçük ada devletlerinin vatandaşları ve yoksul ülke ya da gruplar bu değişikliklerin 'iklim mültecileri' olarak ilk kurbanları olabilmektedir.

Gün geçtikçe etkisini daha da hissettirmeye başlayan iklim tehditleri, bireylerin ya da grupların güvenlik arayışı içinde yerlerinden olmalarına neden olmaktadır. İklim değişikliğine bağlı olarak yerinden edilenlerin sayılarını belirlemek oldukça güçtür ve bu insanların deneyimlerine yönelik uluslararası ilgi oldukça düşük düzeydedir. İklim krizleriyle ilgili son uluslararası raporlar ve anlaşmalar bile mülteci ya da göçmen gibi terimleri kullanmaktan kaçınılmaktadır (Stanley, 2021, s. 4). Tüm bu olumsuz tabloya ve göç akışlarındaki yoğunlaşmaya rağmen, iklim değişikliğinin etkilerini önemli ölçüde azaltmak veya en savunmasız durumdakilerin uyum çabalarına yardımcı olmak için çok az şey yapılmaktadır. Hal böyle olunca

⁷ "Küresel ısınma nedeniyle deniz seviyesinin yükselmesi, başkenti deniz seviyesinden sadece 5 metre yüksekte olan Tuvalu için hayati bir tehdit oluşturmaktadır. Eğer küresel ısınma nedeniyle sıcaklık 1 derece daha artarsa, Tuvalu sulara gömülecektir. Tuvalu halkı şimdiden Avustralya ve Yeni Zelanda'ya göç etmektedir." (Ekşi, 2016, s. 24).

iklim felaketleri normalleşmekte ve bu felaketlerden muzdarip kişilerin durumu da Stanley'in vurguladığı gibi doğallaşmakta, kendi suçları ya da uyumsuzluklarıymış gibi ele alınmaktadır (2021, ss. 4-7). Bu noktada hukukun bağlayıcılığı, uluslararası kayıtsızlığa bir alternatif sağlama imkânı yaratabilir ancak hemen aşağıda açmaya çalışacağımız gibi, iklim değişikliği ve çevresel felaketlerin yerinden ettiği kişilere uluslararası koruma sağlayacak hukuki dayanaklar henüz tam anlamıyla geliştirilmiş değildir.

Beck, politik hale gelen ekolojik krizin, temel hakların sistematik olarak ihlal edilmesi anlamına geldiğini vurgulamaktadır (Beck, 1997, s.26). Bu bakımdan iklim mülteciliği durumu oldukça önemli doneler sunmaktadır. İklim 'mülteciliği' oldukça tartışmalı bir kavramdır ve hukuki olarak tanımlanmış bir statü değildir. Hatta Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK), çevresel felaketlerden kaynaklı zorunlu yer değiştirme hareketlerinin öznelinin mülteci olarak adlandırılmasına karşı çıkmaktadır. Dönemin BMMYK başkanı António Guterres'in (2009, s. 9) aşağıda alıntılacağımız ifadeleri BMMYK'nın tavrını net şekilde ortaya koymaktadır: "Çevresel faktörler sınır ötesi hareketlerin tetiklenmesine katkıda bulunabilse de bunlar kendi başlarına uluslararası mülteci hukuku kapsamında mülteci statüsü verilmesi için temel teşkil etmezler."

'Mültecilerin Durumuna Dair 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne göre mülteci olarak tanımlanamayan ve BMMYK gibi uluslararası kuruluşlar tarafından dahi mülteci olarak değerlendirilmelerinde sakınca görülen kişiler için 'iklim mültecileri' olarak bir adlandırmada ısrar edilmesinin neye dayandığı sorusu bize göre büyük önem atfetmektedir. Faist ve Schade'e (2013, s. 6) göre, mülteci ifadesi hukuki bir gönderimden ziyade, çevresel felaketler neticesinde yerlerinden olmuş insanların durumunun acil doğasını ve onlara yardım etme sorumluluğunu vurgulamak için kullanılmaktadır. Brown da paralel şekilde, konunun aciliyetine ve önemine dikkati çekmek için uzun süredir pek çok akademisyenin 'çevresel mülteci' veya 'iklim mültecisi' kullanımlarını tercih ettiğini vurgulamaktadır. Böylesi bir kullanım kelimenin tam anlamıyla, bu kişilerin iklim değişikliğinin etkilerinden 'sığınması' gerektiğini işaret etmektedir (Brown, 2008, s. 13). Dahası Caney gibi bazı yazarlar, iklim mültecilerinin statüsünün tanınmamasını apaçık bir insan hakkı ihlali olarak görmektedir (Caney, 2010, ss. 166-169). Bize göre de 'iklim mültecisi' kavramını kullanmanın hukuki statü açısından sakıncaları olmakla birlikte; bu kişilerin uluslararası korumaya, yardıma ve planlamaya muhtaç durumlarını vurgulamak için daha iyi bir seçenek yok gibidir. Göçmen terimi her ne kadar çatı bir kavram olsa da ekonomik çağrışımları sebebiyle bu insanların durumlarını tam yansıtamamaktadır. Çünkü iklim dolayısıyla yerlerinden olmuş/olacak kişiler için yer değiştirme ekonomik ya da daha iyi fırsat meselesi değil, hayatta kalma meselesidir. Bu bakımdan biz de tüm çalışma boyunca göçmen terimi yerini mülteci ifadesini kullanmayı tercih ettik.

Terminolojik olarak oldukça tartışmalı bir kavram olan 'iklim mülteciliği'nin literatürde en sık kullanılan tanımlamalarından birini kullanarak, bu husustaki muğlaklığı bir miktar berraklaştırmanın faydalı olacağını düşünüyoruz. Docherty ve Giannini'ye (2010, s. 367) göre, iklim mültecileri ifadesini kullanarak en yerinde ve açık tanımlamalardan birisini Biermann ve Boas sağlamaktadır. Bu tanıma göre 'iklim mültecileri', iklim değişikliğinin üç etkisinden en az birinden kaynaklanan (deniz seviyesinin yükselmesi, aşırı hava olayları ve kuraklık ve su kıtlığı) yaşam alanlarındaki ani veya kademeli değişiklikler nedeniyle hemen veya yakın bir gelecekte yaşam alanlarını terk etmek zorunda kalan insanlar olarak tanımlanmıştır (Biermann & Boas, 2010, s. 64). Çalışmanın devam eden kısımlarında bu tanıma sadık kalarak iklim değişikliğinin yıkıcı etkilerini ve iklim mültecileri meselesini; deniz seviyesinin yükselmesi, aşırı hava olayları ve kuraklık ve su kıtlığı örnek durumları üzerinden aktarmaya gayret edeceğiz.

Deniz seviyesinin yükselmesi, iklim krizine bağlı zorunlu yer değiştirmelerde oldukça önemli bir başlıktır. "Yükselen sıcaklıklar, buzulların ve buz tabakalarının erimesine, okyanuslara daha fazla su eklenmesine ve okyanus seviyesinin yükselmesine neden olmaktadır" (Özdem & Barlas, 2021, s. 279). Okyanus seviyelerinde yükselmenin önümüzdeki yıllarda dramatik artışlar göstereceği öngörülmekte ve normal şartlarda 500 yıllık bir süreçte görülen deniz seviyesindeki yükselmenin 21.yüzyılda 50 yıllık bir süreçte gerçekleşeceği tahmin edilmektedir (Gökpınar, 2020, s. 48). IPCC 2019 raporuna göreyse, küresel olarak deniz seviyesinin ortalama 1,1 metre seviyelerine kadar artması beklenmektedir (Balcılar, 2022, s. 118). Deniz seviyesinin öngörülen düzeyde artmasının yaşam alanları üzerinde yıkıcı etkileri olacaktır. Öyle ki Kurnaz'a göre, deniz seviyesinin muhtemel her 1 metrelik artışı, denizin kıyıda 100 metre içeriye kadar taşması anlamına gelmektedir (aktaran Balcılar, 2022, s. 118). Bu da çok açıktır ki dünya genelinde pek çok kıyı bölgesinin sular altında kalması ya da artık yaşanamaz hale gelmesi anlamına gelmektedir.

Yukarıda deniz seviyesinde artışa dair gelecek projeksiyonları sunulmaya çalışılmıştır. Ancak bugün dahi deniz seviyesindeki artışın yıkıcı etkileri hissedilmeye başlanmıştır. Tuvalu ve Kiribati örnekleri gibi, pek çok kıyı bölgesi ve ada devleti, deniz seviyesinin iklim değişikliğine bağlı olarak yükselmesinden olumsuz etkilenmektedir ve bu çevrelerde yaşayan pek çok kişi şimdiden yaşadıkları yerlerden ayrılmaya başlamıştır. Bir başka örnek olarak, 1994'ten bu yana yüzeyinin yaklaşık %50'si yok olan Carteret Adaları'nda yaşayan insanlar gösterilebilir. Ada halkı yaşadıkları yerlerden ayrılmak durumunda kalarak, 80 km uzaklıktaki Bougainville Adasına yerleşmek durumunda kalmıştır (Ilık Bilben, 2018, s. 338). Yine Hint Okyanusu'ndaki bir ada ülkesi olan Maldivler de deniz seviyesindeki artışın yıkıcı etkilerine maruz kalan ülkelerden biridir. Maldivler'in en yüksek noktası deniz seviyesinden sadece 2,4 metre yüksektir ve deniz seviyesinin yükselmesi, hem ekonomide hem de doğal çevrede yaratacağı değişiklikler nedeniyle bu bölgede iklim mültecileri yaratacaktır (Bhowmik, 2020, s. 55).

Küresel iklim değişikliğinin en sarsıcı etkilerinden biri de yaşanan/yaşanacak aşırı hava olaylarıdır. Öyle ki aşırı hava olayları, milyonlarca insanın ülke içinde ve dışında yerlerinden olmasına neden olmaktadır. 2020'de kaydedilen tüm doğal afete bağlı yer değiştirmelerin yüzde 98'i aşırı hava olaylarından kaynaklanmıştır (Balcılar, 2022, s. 123). Aşırı hava olaylarının sebebiyet verdiği zorunlu yer değiştirme olaylarına yakın dönemli pek çok örnek verilebilir. 1998 ve 2005 yılları arasında çok büyük yıkıma sebebiyet veren Mitch ve Katrina kasırgalarından, Mitch kasırgası, 2 milyon insanı iklim mültecisi konumuna getirmiş; Katrina kasırgasının yıkıcı etkileri dolayısıyla yalnızca Teksas 150.000 iklim mültecisine ev sahipliği yapmıştır (Ilık Bilben, 2018, s. 341). 2015 yılında Vanuatu'da Pam kasırgasının sebebiyet verdiği yıkım ve 2016 yılında Fiji'de 55.000'den fazla insanı yerinden eden Winston kasırgası son dönemde kitlesel ölçekli yer değiştirmelere neden olan aşırı hava olaylarına verilebilecek diğer örnekler olarak göze çarpmaktadır (Bhowmik, 2020, s. 58).

Kuraklık ve su kıtlığı gibi kademeli olarak insan hayatını etkileyen iklim değişikliği olaylarının etkilerini değerlendirmek, aşırı hava olayları gibi aniden gerçekleşen ve etkisini hemen hissettiren olaylara nazaran daha zordur. Bununla birlikte gerek günümüzde gerekse de küresel ısınmanın etkilerini daha da hissettireceği gelecek yıllarda kuraklık ve su kıtlığı kaynaklı iklim göçünde çok büyük bir artış olacağı uzmanlar tarafından tahmin edilmektedir. Buna göre, sürekli kuraklık içindeki arazi oranının 2050 yılına kadar yüzde 2'den yüzde 10'lara kadar çıkması ve aşırı kuraklığa maruz kalan arazi oranının yüzde 1'den 30'a kadar artabileceği öngörülmektedir (Brown, 2008, s. 16). Geleceğe yönelik tahminlerin bir kısmı bugün gerçeğe dönmeye ve bu anlamda iklim riskleri, iklim felaketlerine dönüşmeye başlamıştır. Örneğin, Çin'deki Gobi Çölü, her yıl 3.600 kilometrekare genişlemekte; Fas, Tunus ve Libya gibi ülkeler,

her yıl çölleşme nedeniyle 1.000 kilometrekareden fazla verimli arazisini kaybetmektedir (Bhowmik, 2020, s. 58).

İklim değişikliği, sadece ada devletlerini ya da dünyanın yoksul kesimlerini değil yukarıdaki örneklerle açılmaya çalışıldığı gibi tüm dünyayı tehdit eden global bir tehlikedir. Nitekim 2050 yılına kadar, 200 milyon insanın iklim sebebiyle yerlerini değiştireceği tahmin edilmektedir (Biermann & Boas, 2010, s. 68; Ekşi, 2016, s. 20). Tam bu noktada Beck'in risk ve felaket ayrımına geri dönmenin faydalı olacağını düşünüyoruz. Beck'e göre, risk felaket değildir; felaketin 'beklentisi'dir. Riskler henüz gerçekleşmemiş ihtimallerle ilgilenir. Bu bakımdan milyonlarca iklim mültecisi yaratma ihtimaliyle, iklim değişikliği çağımızın en önemli risklerinden biri olarak görülebilir. Bununla birlikte şimdiden iklim değişikliğinin etkileri sebebiyle yerinden olan binlerce kişi bulunmaktadır. Bu haliyle de iklim değişikliğine bağlı zorunlu yer değiştirmeler bir risk değil 'felaket'dir. Görüldüğü gibi iklim mülteciliği durumu, risk ve felaket arasındaki ayrımı bulanıklaştıran bir hadisedir. Çalışmamızın takip eden başlığında risk ve felaket arasındaki ayrımı bulanıklaştıran iklim krizini ve iklim mülteciliği durumunu, risk toplumunun kategorileriyle değerlendirip, Beckçi bir vurguyla bir felaket ihtimalinin (genelde iklim krizinin, özelde ise iklim mülteciliğinin) yaratabileceği fırsat ve imkânların neler olabileceğini soruşturmaya gayret edeceğiz.

4. Hem Felaket Hem İmkân Olarak İklim Krizi

Kimyagerler Rowland ve Molina, soğutma maddesi Kloroflorokarbon'un (CFC) keşfinden 45 yıl sonra 1974'te, bu maddenin ozon tabakasını yok ettiği ve bunun sonucunda artan ultraviyole radyasyonun ciddi boyutlara ulaşacağı hipotezini ortaya koydular. Beck'e göre CFC gibi soğutma sıvıları icat edildiğinde, bu maddelerin küresel ısınmaya bu kadar büyük bir katkı yapacaklarını kimse bilemez ve hatta bundan şüphe dahi edemezdi (Beck, 2006, ss. 329-330). Bu gibi öngörülemeyen ikincil etkiler zinciri, insanlığın varoluş temelini tehdit eden küresel iklim değişikliğini tırmandıran en önemli faktörlerdendir. Bununla birlikte Beck'e göre, en az bu maddeler kadar tehlike olan iki husus daha vardır. Bunlardan ilkinin organize (bilinçli ya da bilinçsiz) cehalet olarak adlandırabiliriz. Beck, dünya risk toplumu dinamiklerinin gerçeklerine bilinçli ya da bilinçsiz gözlerimizi kapamamızın, bu risklerin felakete dönüşmesinde belirleyici unsurlardan biri olduğunu vurgulamaktadır. Buna göre, "dünya risk toplumunun varlığı ne kadar vurgulu bir şekilde reddedilirse, o kadar kolay bir gerçeklik haline gelebilir. Riskin küreselleşmesinin cehaleti, riskin küreselleşmesini artırmaktadır" (Beck, 2006, s. 330). Beck'in iklim değişikliği riskinin etkilerini tırmandırabilme potansiyeli gördüğü ikinci kritik husus ise, hâlihazırdaki mevcut sosyo-ekonomik eşitsizlikler ve uluslararası sorumluluk ve dayanışma prensiplerinin eksikliğidir.

Beck, tüm acıların, şiddetin, dışlamanın daima öteki olarak işaretlenen, işçiler, Yahudiler, siyahiler, sığınmacılar gibi gruplara yöneldiğinin vurgular. Beck'e göre bu durum iklim değişikliğinin etkileri söz konusu olduğunda da aynen geçerliliğini korumaktadır (Beck, 1992, s. 109) ve küresel iklim değişikliğinin etkilerinden en büyük darbeyi, en yoksul grupların alacağını ifade etmek mümkündür çünkü bu gruplar, iklim değişikliğine adapte olma araçlarına en az sahip gruplardır.

İklimsel sığınmacıların ekolojik değişimlerle ortaya çıkışı ve bu kişilerin müreffeh kuzeye doğru akışı; üçüncü dünyalardaki çevresel değişim temelli krizlerin savaşa dönme ihtimali iklim değişikliği kaynaklı göçlerin en net gösterenlerindendir (Beck, 1992, ss. 110-111). Beck'e göre dramatik değişiklikler yalnızca doğal çevrede değil, dünya siyasetinin ikliminde de yaşanacaktır ve oldukça karamsar görünen bu tahminleri ciddiye almak elzemdir. Çünkü

tahminler gerçeğe döndüğünde aksiyon almak için artık çok geç kalınmış olacaktır (Beck, 1992, s. 111). Bununla birlikte, tüm bu oldukça karamsar tablonun sebebi gibi görünen küresel iklim değişikliği riski, Beck'e göre çözümün ve dönüşümün bizatihi kendisi de olabilir.

Beck'in 2015 tarihli "*Emancipatory Catastrophism: What Does It Mean to Climate Change and Risk Society?*" adlı makalesi, metamorfoz isimli yeni üçlemesinin bir girişini oluşturur. Metamorfoz kavramı temel olarak sosyal değişme, evrim yahut devrimden farklıdır. Diğer üç kategori temelde ya-ya da mantığına dairken, metamorfoz hem-hem mantığıyla işler (Beck, 2015, s. 77). Burada Beck için önemli olan, daha önce eklektikliğini tanımak suretiyle tanımladığı küresel krizlerin bir başka veçhesini göz önüne sermektir. İklim değişikliği bir yandan tanımı itibarıyla egaliteryen sonuçlar doğurmaktadır, ancak Beck için "riski üretenler ve etkilenenler" ayrımı yapmak da elzemdir, zira bu örnek bir 'organize sorumsuzluk' durumunu imler: "karar alanlar riskten etkilenenler tarafından sorumlu tutulamamakta, etkilenenler ise karar alım süreçlerine katılamamaktadır" (Beck, 2015, s. 76). Dolayısıyla global risk bir yandan (çalışan kurumların başarısızlığı anlamında) ulusal yıkımı getirebileceği gibi, küresel (yeni normatif ufukların ve yazılı olmayan ama hâkim olmaya başlayan normların ortaya çıkışını sağlaması anlamında) yeni fırsatlar da açabilir (Beck, 2015, s. 79). Özgürleştirici felaket, gerçekleşen felaketin risk olarak paketlenildiği anlatılardan ve sahnelerden soyulması, dolayısıyla yarattığı antropolojik şok ile bir sosyal katarsise, kozmopolitan bir ana (Beck, 2009; Çelik, 2016, ss. 88-90) sebep olma potansiyelini barındırır. Antropolojik şok; küresel risklerin felaket halinde yarattığı gerçeklik tecrübesinin, çıplak insan hayatı ve hayatta kalma arasındaki ilişkinin yeniden idrakini imlerken, sosyal katarsis ise mevcut sosyal kategorilerin bu geniş başlıktaki şok karşısında değersizleşmesine referans vermektedir. Mevcut kategorilerin işlemediğinin telakki edildiği bu ana ulaşmak, bireysel çıkarlar, dini veya insani yardım saiklerinden öte, "İşbirliği yap ya da öl" biçimindeki kozmopolitan zorlamanın bir eseridir. Zira Küresel Risk Toplumu'nda "Herkesin hayatta kalması, aynı zamanda bireysel çıkar haline gelmiştir" (Rasborg, 2021, s. 172). Beck özellikle Katrina Kasırgasından yola çıkar ve kasırga sonrasında bölgedeki sosyal eşitsizliğin, ırkçılığın ve kırılğan grupların varlığının tekrar tartışmaya açılmasını örnek gösterir (Beck, 2015, s. 80). Beck için özgürleştirici felaket yaklaşımı iklim değişikliği meselesi için de oldukça kritik önemi haizdir:

İklim değişikliğinin tüm insanlık için temel bir tehdit olduğuna dair şüpheniz yoksa, o zaman bu yaklaşım çağdaş yaşamımızı dönüştürebilir, kozmopolit bir hale getirebilir ve dünya daha iyiye doğru değişebilir. Ben buna 'özgürleştirici felaket' diyorum. O zaman soru şu: iklim değişikliği dünyayı nasıl kurtarabilir? (Beck, 2014, s. 169).

Beck'in büyük önem atfettiği soruya -iklim değişikliği dünyayı nasıl kurtarabilir?- verdiği yanıtlara geçtiğimizde, ilk vurgulamamız gereken nokta iklim değişikliğinin aciliyet atmosferinin, kozmopolit bir ulus-ötesi sorumluluğun yeni biçimlerini üretme ve bunları uygulama zorunluluğunu doğurma potansiyelidir. Buna göre iklim değişikliğinin etkileri, yoksul ülkeleri desteklemeyi ve onlara kamusal bir ses vermeyi sağlayabilir. İlaveten, kozmopolit adalet sorununu uluslararası siyasetin gündemine sokabilir ve hükümetler arasında gayri resmi ve resmi iş birliği kalıpları yaratabilir (Beck, 2014, s. 170). Beck'in küresel iklim değişikliğinin yaratabileceği imkânlar bakımından vurguladığı ikinci kritik nokta, iklim değişikliğinin yıkıcı risklerinin, ekonominin ve kamunun aktörlerini -yasalar yanlarında olsa dahi- hesap vermeye ve sorumluluk almaya/sorumluluğu paylaşmaya zorlayacağı hususudur. Beck için bir diğer önemli fırsat, iklim değişikliğine bağlı risklerin yaşam biçimlerimiz üzerinde yaratacağı radikal değişikliklerdir. Öyle ki bu riskler, yeni inovasyon kalıpları açabilir; yaşam tarzlarını ve tüketim kalıplarını değiştirebilir; doğaya ilişkin yeni anlayışları ve onu önemsemeyi teşvik edebilir (Beck,

2014, s. 170). Nihayetinde Beck, iklim değişikliğinin yıkıcı risklerine karşı ayakta kalabilmek için, ekonomik, kültürel, toplumsal ve siyasal dönüşümleri kavrayabilen yeni bir kozmopolit bakış açısına ihtiyacımız olduğunu vurgulamaktadır. Bu durum özellikle iklim mülteciliği konusunda daha da hayatileşmektedir: Zira eğer riskler felaket beklentileri ise, bu beklentilerin tanımlanması, çerçevelenmesi, söylemleştirilmesi bakımından geleneksel olarak avantajlı (ulusaldan uluslararasına devlet, medya ve uluslararası organizasyonlar biçiminde sıralanan) konvansiyonel-hiyerarşik kurumların anlatıları ile; felaket anını deneyimleyenlerin kendi tanımları ve çerçeveleri arasındaki makasın açık olduğu muhakkaktır. Söz konusu küresel iklim mülteciliği gibi olaylar olduğunda ise, kişisel tecrübelerin dünya geneline daha fazla yayılacağı ve geleneksel hiyerarşik sınırlardan daha rahat sızabileceği; dolayısıyla bu makası daha fazla açabileceğini varsaymak Beckçi bakımdan yanlış olmaz. Bu açıdan yalnızca bu şekilde bir tehdit olarak gelen riskler, umut ve çözümü de beraberinde getirecektir (Beck, 2014, ss. 170-171).

5. Sonuç

İklim krizi ve iklim mülteciliği Beck açısından hem-hem kategorisine dâhil bir mantıktır. Hem standart ulus devlet reflekslerini kaşıyacak bir biçimde bilişsel sınırlarda beklemekte, hem de reel bir durum olarak başka ihtimaller yaratmaktadır. Hem ulus-devleti aşındıran kozmopolitizasyonu tetiklemekte, hem de onun reaksiyoner uçlarına dokunmaktadır. Ayrıca daha önce vurgulandığı gibi, Beckci anlamda risk kavramının ayırıcı yönü, tarih itibarıyla "riskin 'sosyal inşasına' vurgu yapan kültürel-teorik" bir dönüşüm dönemini işaret etmesidir. Bu bakımdan risk, yalnızca hayatımızı her anlamda ve her yerde kuşatan çok çeşitli tehlikeler manzumesi değil; ilaveten, sosyo-kültürel dönüşümlere aracılık edebilecek, yeni farkındalık ve sorumluluk alanları açabilecek imkânları da hazırlayabilecek bir konsepttir.

Biz tam da bu yüzden, iklim krizine bağlı zorunlu yer değiştirmelere yönelik gelecek yıllarda iki birbirinden taban tabana zıt yaklaşımın eşanlı olarak bir arada bulunacağını öngörüyoruz. Bu yaklaşımların ilki olarak, hâlihazırda zaten dolaşımda olan yabancı düşmanı ve göç karşıtı söylem, eylem ve yaklaşımların; iklim mültecileri üzerinden daha da yoğunluk kazanması potansiyeli önümüzde durmaktadır. Bize göre böylesi bir yaklaşım -sorumlusu olmadıkları felaketlerin kurbanları- iklim mültecileri açısından, yaşadıkları/yaşayacakları felaketler kadar ölümcüldür. Çalışma içerisinde vurgulanmaya çalışıldığı gibi bilhassa iklim değişikliği ve çevresel felaketlerden ötürü yer değiştirmek durumunda kalan kişilerin, ekseriyetle ellerinde kalan tek seçenek yer değiştirmektir. Bugün bu sebeplerden ötürü zorunlu yer değiştirmelerin büyük çoğunluğu ülke içinde yer değiştirmeleri içerdiğinden mesele hem gölgede kalmakta hem de ciddiyetinin tam olarak farkına varılamamaktadır. Ancak birçok iyimser sayılabilecek tahminde dahi, küresel ısınmanın etkileriyle birlikte pek çok ada ülkesi ve kıyı bölgesinin deniz seviyesinin yükselmesiyle; yine binlerce kilometrekare alanın ise kuraklık, su kıtlığı ve çölleşme gibi sebeplerle yaşanılmaz hale gelme tehlikesi bulunduğu altı çizilmektedir. Kaldı ki bu bahsettiğimiz hususlar yer değiştirmelere sebebiyet verebilecek doğrudan etkenlerdir. Bunlara ilave olarak denkleme dolaylı etkileri (bu bölgelerde gıdaya erişimin zorlaşması, güvenlik tehditlerinin artması ve iç savaş riskleri gibi) de dahil ettiğimizde tablo daha da iç karartıcı hale gelmektedir. Hal böyle olunca, gelecek yıllarda küresel iklim değişikliği ve çevresel koşullara bağlı yer değiştirmelerin sınırlar arasında da gerçekleşmek durumunda kalacağı aşikârdır. Bu durumda da, bugün zaten dolaşımda olduğunu söyleyebileceğimiz yabancı düşmanı ve göç karşıtı söylem, eylem ve yaklaşımların; iklim mültecileri üzerinden daha da yoğunluk kazanması potansiyeli, yer değiştirmek durumunda olacak kişilere duvarlar; sınırları aştıklarında ise onları hoş karşılamayacak bir ev sahibi nüfus riskiyle karşı karşıya bırakacaktır.

Yukarıda çerçevesi çizilen kötümser tabloya rağmen -ya da tam da risklerin zikredilen doğasından dolayı- Beckçi bir yaklaşımla iklim krizine bağlı risklerin, potansiyel imkânlar da barındırabileceğini ifade etmek gerekir. Zira belirtildiği gibi küresel iklim mülteciliğinin gittikçe daha fazla kişinin bir biçimde karşılaşılabileceği bir ihtimal olduğu düşünülürse, bunun Beckçi bir çerçeveden risklerin tabiri caizse "tanımlaması konusundaki araçların ekonomisinde" de bir değişiklik yaratacağı öngörülebilir: Gittikçe daha fazla kişi felaket tecrübe ederek, geleneksel kurumların başa çıkma yöntemlerinin arasından sızacak yeni politika biçimlerine daha fazla ihtiyaç duyacaklar, böylece tek boyutlu bir görünürlüğü de sınırlarını zorlayabileceklerdir. Elbette bu görünürlüğü de korumacı refleksleri tetiklemesi öngörülebilir. Böylelikle yabancı düşmanı bir atmosfer ile aynı anda kozmopolit bir dayanışma ve sorumluluk atmosferinin de yaygınlaşması ihtimali önümüzde durmaktadır. Beck tarafından açıklanan ve umut edilen, iklim değişikliğinin risklerinin (geri döndürülemez felakete yol açma ihtimalinin) uluslararası bir sorumluluğu, planlamayı ve dayanışmayı doğurma ihtimali, bize göre gelecek yıllarda (gerçekleşmesi durumunda) insanlığın atacağı en kritik adımlardan olacaktır. Öyle ki, sorumlusu tespit ve takip edilemeyen riskler karşısında elde kalan tek seçenek (konu bilhassa bu risklere bağlı yer değiştirmeler olunca), küresel dayanışma, planlama ve organizasyonun biçimlerine karşı gerekli hassasiyetin sağlanması gibi gözükmemektedir. Böylesi bir yaklaşım demeti dünyayı çevrelemiş risklerin, felakete dönüşmesini engelleme potansiyeline sahip olmasının yanında; meydana gelecek herhangi bir felakete karşı atılacak adımların ve iyileştirme girişimlerinin layığıyla yerine getirilmesini de -yeni düşünümsel dönüşüm imkanları açmak yoluyla- sağlayabilecektir.

TEŞEKKÜR

—

FİNANSAL DESTEK

Yazarlar bu çalışma için herhangi bir finansal destek almadıklarını beyan etmiştir.

ETİK

Yazarlar bu çalışmada etik ilke ve standartlara uyduklarını beyan etmişlerdir.

YAZAR KATKI BEYANI

İbrahim Oğulcan Erayman Kavram/fikir; Literatür taraması; Tasarım; Taslağın yazımı; Eleştirel inceleme; Yönetme ve kontrol; Finansman; Son onay ve sorumluluk. Genel katkı düzeyi %50

Ahmed Burak Çağlar Kavram/fikir; Literatür taraması; Tasarım; Taslağın yazımı; Eleştirel inceleme; Yönetme ve kontrol; Son onay ve sorumluluk. Genel katkı düzeyi %50

ÇIKAR ÇATIŞMASI

Yazarlar herhangi bir çıkar çatışması beyan etmemiştir.

Kaynakça

- Balcılar, A. N. (2022). İklim adaleti bağlamında sınırlar ve iklim göçü. *Uluslararası Eşitlik Politikası Dergisi*, 2(1), 118–132. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2497396>
- Beck, U. (1992). From industrial society to the risk society: Questions of survival, social structure and ecological enlightenment. *Theory, Culture & Society*, 9(1), 97–123. <https://doi.org/10.1177/026327692009001006>
- Beck, U. (1997). Global risk politics. *The Political Quarterly*, 68(B), 18–33. <https://doi.org/10.1111/1467-923X.00113>
- Beck, U. (2006). Living in the world risk society. *Economy and Society*, 35(3), 329–345. <https://doi.org/10.1080/03085140600844902>
- Beck, U. (2008, November 12). *Risk society's 'cosmopolitan moment'* [Lecture at Harvard University]. <http://www.labjor.unicamp.br/comciencia/files/risco/AR-UlrichBeck-Harvard.pdf>
- Beck, U. (2009). *World at risk* (C. Cronin, Trans.). Polity Press.
- Beck, U. (2011). *Risk toplumu: Başka bir modernliğe doğru* (K. Özdoğan & B. Doğan, Çev.). İthaki Yayınları.
- Beck, U. (2013). *Siyasallığın icadı* (N. Ülner, Çev.; 3. bs.). İletişim Yayınları.

- Beck, U. (2014). How climate change might save the world. *Development and Society*, 43(2), 169–183.
- Beck, U. (2015). Emancipatory catastrophism: What does it mean to climate change and risk society? *Current Sociology*, 63(1), 75–88. <https://doi.org/10.1177/0011392114559951>
- Bhowmik, D. (2020). Problems of refugee and the climate change. In S.K. Das & N. Chowdhary (Eds.), *Refugee crises and Third-World Economies* (pp. 45–72). Emerald Publishing.
- Biermann, F., & Boas, I. (2010). Preparing for a warmer world: Towards a global governance system to protect climate refugees. *Global Environmental Politics*, 10(1), 60–88. <https://doi.org/10.1162/glep.2010.10.1.60>
- Brown, O. (2008). *Migration and climate change*. International Organization for Migration.
- Burgess, A., Wardman J., & Mythen, G. (2018). Considering risk: Placing the work of Ulrich Beck in context, *Journal of Risk Research*, 21(1), 1–5. <https://doi.org/10.1080/13669877.2017.1383075>
- Caney, S. (2010). Climate change, human rights and moral thresholds. In S.M. Gardiner, S. Caney, D. Jamieson & H. Shue (Eds.) *Climate ethics: Essential readings* (pp. 163–177). Oxford University Press.
- Cohen, M. J. (1997). Risk society and ecological modernisation: Alternative visions for post-industrial nations. *Futures*, 29(2), 105–119. [https://doi.org/10.1016/S0016-3287\(96\)00071-7](https://doi.org/10.1016/S0016-3287(96)00071-7)
- Cooper, T., & Bulmer, S. (2012). Refuse and the 'Risk Society': The political ecology of risk in inter-war Britain. *Social History of Medicine*, 26(2), 246–266. <https://doi.org/10.1093/shm/hks112>
- Cutter, S. L. (2018). Risk. In N. Castree, M. Hulme & J. D. Proctor (Eds.), *Companion to environmental studies* (pp. 86–89). Routledge.
- Çelik, H. (2016). Ulrich Beck: Küresel kriz ve kozmopolitan politika. *Marmara Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (6), 82–100. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/marusad/issue/395/2772>
- Çuhacı, A. (2007). Ulrich Beck'in risk toplumu kuramı. *Sosyoloji Dergisi*, 3(14), 129–157.
- Docherty, B., & Giannini, T. (2010). Confronting a rising tide: A proposal for a convention on climate change refugees. *Harvard Environmental Law Review*, 33(2), 349–405.
- Doğan, S., Doğan, E., Tüzer, M. (2020). Küresel ısınma ve iklim değişikliği: Bilimsel uzlaşmadan politik ayrışmaya. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(39), 1453–1484. <https://doi.org/10.46928/iticusbe.759056>
- Ekberg, M. (2007). The parameters of the risk society. *Current Sociology*, 55(3), 343–366. <https://doi.org/10.1177/0011392107076080>
- Ekşi, N. (2016). İklim mültecileri. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 10–58. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/648074>
- Esgin, A. (2013). İmal edilmiş belirsizlikler çağının sosyolojik yönelimi: Ulrich Beck ve Anthony Giddens Kaynaklı "Risk Toplumu" Tartışmaları. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 12(3), 683–696
- Faist, T., & Schade, J. (2013). The climate-migration nexus: A reorientation. In T. Faist & J. Schade (Eds.), *Disentangling migration and climate change* (pp. 3–29). Springer.
- Gandy, M. (1999). Rethinking the ecological leviathan: environmental regulation in an age of risk. *Global Environmental Change*, 9, 59–69. [https://doi.org/10.1016/S0959-3780\(98\)00023-5](https://doi.org/10.1016/S0959-3780(98)00023-5)
- Gökpınar, F. B. (2020). 21. Yüzyılda yeni bir güvenlik sorunu: İklim mültecileri (Yayın No. 636615). [Yüksek lisans tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi.
- Gross, M. (2016). Risk as zombie category: Ulrich Beck's unfinished project of the 'non-knowledge' society. *Security Dialogue*, 47(5), 386–402. <https://doi.org/10.1177/0967010616645020>
- Guterres, A. (2009). *Climate change, natural disasters and human displacement: A UNHCR perspective*. UN High Commissioner for Refugees. 23 Temmuz 2002'de erişim adresi, <http://www.unhcr.org/4901e81a4.pdf>
- Ilık Bilben, M. S. (2018). Antropojenik iklim değişikliği bağlamında göç tartışmaları. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 75, 237–268. <http://dx.doi.org/10.26650/jspc.2018.75.0015>
- Kaya, Y. (2018). İklim değişikliğine karşı kentsel kırılmalık: İstanbul için bir değerlendirme. *International Journal of Social Inquiry*, 11(2), 219–257.
- Mayer, S. (2016). World risk society and ecoglobalism: Risk, literature, and the anthropocene. In H. Zapf (Ed.), *Handbook of ecocriticism and cultural ecology* (pp. 494–509). De Gruyter.
- Mythen, G. (2004). *Ulrich Beck: A critical introduction to the Risk Society*. Pluto Press.
- Mythen, G. (2018). Exploring the theory of metamorphosis: In dialogue with Ulrich Beck. *Theory, Culture & Society*, 35(7–8), 173–188. <https://doi.org/10.1177/0263276418810420>
- Mythen G., & Walklate, S. (2016). Not knowing, emancipatory catastrophism and metamorphosis: Embracing the spirit of Ulrich Beck. *Security Dialogue*, 47(5), 403–419. <https://doi.org/10.1177/0967010616651027>
- Özerdem, F., & Barlas B. (2021). Kopenhag Okulu çerçevesinde 2020 ve sonrası dünya politikasının yeni sorunu: İklim değişikliği ve iklim göçmenleri. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 41, 273–302. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sbe/issue/67717/997189>
- Rasborg, K. (2018). From 'the bads of goods' to 'the goods of bads': The most recent developments in Ulrich Beck's cosmopolitan sociology. *Theory, Culture & Society*, 35(7–8), 157–171. <https://doi.org/10.1177/0263276418810418>
- Rasborg, K. (2020). Risk. *Cambridge Handbook of Social Theory* (pp. 313–332). <https://doi.org/10.1017/9781316677452.017>
- Rasborg, K. (2021). *Ulrich Beck: Theorising World Risk Society and Cosmopolitanism*. Palgrave Macmillan.
- Rasmussen, J. F., Jein, M. A. R., & Parfitt-Murray, T. S. (2014). Environmental refugees: Justice and responsibility.

Selchow, S. (2016). The paths not (yet) taken: Ulrich Beck, the 'cosmopolitized world' and security studies. *Security Dialogue*, 47(5), 369–385. <https://doi.org/10.1177/0967010616647859>

Sørensen, M.P., & Christiansen, A. (2013). *Ulrich Beck. An introduction to the theory of second modernity and the risk society*. Routledge.

Stanley, E. (2021). Climate crises and the creation of 'undeserving' victims. *Social Sciences*, 10(4), 1-14. <https://doi.org/10.3390/socsci10040144>

Türkeş, M. (2022). İklim diplomasisi ve iklim değişikliğinin ekonomi politiği. *Bilim ve Ütopya*, 332, 31-45.

Extended Abstract

The Beckian concept of Risk Society can be summarized as the effort to emphasize the urgency of conditions that are incomprehensible, incalculable, insurable, but also undeniably return, change, and transform us. The climate crisis and climate refugee can also be defined, in many ways, as an aspect of such urgency. Within this main framework; this study has two main aims: Firstly, it's aimed to make a general evaluation around the risk society categories of the climate crisis and climate refugee as one of the actualized outputs of environmental risks, which have always been central in the Beckian theoretical framework. The second aim is to enquire, in Beckian framework; what new opportunities and discussing fields the climate crisis (in general), and climate refugee (in particular), would introduce against global risks. While emphasizing the effects of risks such as the climate crisis -that may lead to global disasters-, Beck highlights that these risks can also have a transformative, emancipatory and compensatory aspect to environmental crises. Based on Beck's emphasis that risks can emerge from a 'cosmopolitan moment of solidarity from below'; within this study, it is claimed that the climate crisis and climate refugee issue can be interpreted as a reflection of a more complex type of relationship that can be understood as "both/and".

In line with the above summarized general aims, firstly generally explicated what the risk society is. Based on the assumption that the current sociological concepts and theoretical tools of classical modernity are no longer valid for understanding a society that dominated by scientific risks and technological dangers; for Beck; Risk Society is an alternative sociological perspective to grasp the dynamics of contemporary society. Subsequently within our theoretical route, the transformations of the concept of risk in Beck's theory has focused on. It should be noted that—even though being the largest theoretical frame of his— Risk Society or Second Modernization has not included all of Beck's theses on environmental crisis and even on full roster of risks. Thus; instead of dwelling further into his oldest formulations of risk and stay in the Risk Society's conceptual borders; this study focuses more on Beck's re-sketching of the former risk formulation through risk-catastrophe distinction within his "World Risk Society" concept.

After explicating the Beckian concepts of risk, catastrophe, and World Risk Society within its inner relations; the study moves on to the risk of global climate crisis and as one of its most recognizable aspects of this risk, climate refugees. Climate crisis; is arguably the most important risk for both humanity, the environment and all animals and plants living on our planet, and it has been rightly emphasized that global warming is indisputably one of the most serious threats to humanity. Despite its importance and the intensification of migration flows, little has been done to significantly reduce the effects of climate change or help the most vulnerable to ease up their efforts to adaptation. Thus, the study centers further around the issue of climate refugees, where the dire results of such approaches being most visible. So, within the scope of this study, the possibility of evaluating the climate crisis is discussed as both the possibility of a global catastrophe and the cause of unintended side effects such as an opportunity, social catharsis, global solidarity and cosmopolitan responsibility. Theoretical foundation of this statement is also stems from Beckian thought itself; global climate crisis and climate refugees are both include a "both/and logic" in it. It not only waits at cognitive limits in a way that will scratch the standard nation-state reflexes, but also creates other possibilities as a real situation. It both triggers the cosmopolitanization that erodes the nation-state and touches its reactionary nerve-ends.

Following this line of thought, this study claims that two diametrically opposed approaches to forced displacements due to the climate crisis could coexist simultaneously in the coming years. As the first of these approaches, potential intensification of the already circulating xenophobic and anti-immigration actions and approaches through climate refugees is emphasized. However, we also emphasized that—with a Beckian approach—the risks related to the climate crisis could also contain potential opportunities simultaneously with this pessimistic picture. According to Beck, the risk of global climate change (which seems to be the cause of many worst-case scenarios) may be the compensation, emancipation and metamorphosis itself. Climate change risk can also encourage the founding of solidarity and justice mechanisms on global scale with a forced realization by a cosmopolitan moment. If that so; in order to broaden our evaluation for the unfolding events, we should be sensitive to both of this potentials.